

Versione della 'Parabola del figliuol prodigo' nel dialetto di Bellinzona

Autor(en): **Carlioni, T.**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Bollettino dell'opera del Vocabolario della Svizzera italiana**

Band (Jahr): **4 (1928)**

Heft 4

PDF erstellt am: **25.04.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-177919>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

leva con le sue zampe robuste. Ma non mancano termini speciali: in parecchi punti lo si chiama col nome stesso dell'animale (I a) o con un derivato dal nome dell'animale (I b); altrove con un derivato da 'terra' (II b) o 'terra' senz'altro (II a).

I a): Pagnona *tálpə*, pl. *talp* (*f largá fə el t.*); Rover. (mes.) *talpín*; Biron. (lug.) *talpín*, Vira *tripín*; Maggia *trapüšəjra*, Cavigl. (loc.) *trapüšəra*, Russo *i tarpüšəri* s. pl., Vanz. (oss.) *trapicəra*⁵; Aur. (loc.) *škarpušerja*⁵; Peccia, Bro. (valm.) *tarpüšəj*, Menz., Campo-č, Caveragno *terpišəj*; Cimađ. (lug.) *tarpüšəj*⁶, Bal. (mendr.) *trapüšəj*; Gudo (bell.) *ratamuzuñ*, Merg. (loc.) *mozóm*, Breno (lug.) *mozón*; Grancia, Lam., Torric., Cadro, Cortic. (lug.) *lók*.

b): 1): Soglio (breg.) *talpineir* s. m., Bondo Prom. -inèr s. m. -ARJU (v. *tarpina* « talpa »), Villa di Chiav. *talpinəj* (v. *talpinä*);

Camign. (lug.) *mozonəj* s. m. -ARJU (v. *mozón* « talpa » e *terəj* 'telaio', ecc.).

2): Olivone (bl.) *talpəda* s. f. -ATA (v. *tálpa*);

Loco (loc.) *škarpušerjada* s. f. (v. *škarpušerja* « talpa »);

Brione Verz. *mozonada* s. f. (v. *mozóm* « talpa »).

3): Frasco (v. Verz.) *muzoná* s. m. -ALE (v. *mozón* « talpa »).

II a): Min. (loc.) *i ter da rät* s. pl.; Arosio *i ter di lók* s. pl.; Valsolda *təjra di trapüšəj*;

b): Bogno, Cortic., Cimađ. (lug.) *ter-*, *teráš* s. pl.⁷;

Crealla (v. Canobb.) *tarúñ* -ONE (pl. *tarúñ*)⁸.

C. MERLO.

Versione della 'Parabola del figliuol prodigo' nel dialetto di Bellinzona⁹.

Una volta g-əra un-om kə-l g-(av)əva dül fǝð|, vüñ püsə pinin e vüñ püsə grand. e un dt-l püsə pinin al ga di| al pá: pá, a vöri ke ma dáguŋf (o déguŋf)¹⁰ la part dala suštánza ke ma tókə ala vošta mórt: e-l pá, kə l-əra m-bunəñzi¹¹, al ga l-a dája.

⁵ Seppure non continuano di 'talpućcaja' il significato originario (v. qua sopra a p. 8), nel qual caso dovrebbero essere ricordate tra le I b).

⁶ All. a *teráš* (v. sotto).

⁷ 'terraccio' o 'terraccia'.

⁸ Dimin. *terunit*.

⁹ Tra le carte del compianto Maestro C. SALVIONI, scritta di suo pugno, e forse opera sua. ¹⁰ che mi diate. ¹¹ uomo mite, più che buono.

e da li a poĥ di štu fið piniñ la fai sũ sak e bagác e l-e nai in um paiéř luntañ kumé, indúva ke-l n-a fai da tũt i ráz, e l-a finí per mangá fõra tũtkóř.

e kũand k-el ġ-avéva propi piũ naġóta, in kũel paiéř duva l-era lũ, ġ-e veñũ na ġrañ kareštija, tant ke-l kuminéava a veř piũ da mangá.

e alura l-a čerká da metas in servisi a fa-l faméř¹ in ka da kũej-dũñ da kũel sít; e kata e kata kata, finalment al n-a truvá| vũñ k-el l-a mandá| kũrú i so puršéř.

ma ñk-inší², al pativa tantu la fám k-el ġ-avris fa piěřé da pude mangá i ġand da rúra³ keř mangáv-i puršéř. ma a ġ-era propi ni-sũñ ke ġa na dáva.

alura l-a škumenzá| penzak-sũ e a di ntra da lũ: kũanti servitũ|, kũanti faméř dal me pá i ġ-a pañ da intesnis-ġó⁴ fiñ k-i (o keř) võran (o võr), e mi kikinší⁵ a mõi dala fám.

e beñ, a tõiari-sũ, a narú⁶ dal me pa e ġa diřarũ|: 'o pá, mi v-u fai uñ ġrant intort a vũ e al Sinũr. e al zu ñka-mi ke mériři piũ ke ma teñiġuf⁷ kumpañ d-um vořtar⁸ fið; ma a va prégi da teñim e da tratám kumpañ d-um faméř.

e kume l-eva di|, l-a fai; l-a (o l-e) tõi-sũ e l-e nai in di part dal so pá. o kũeř-kí ke l-(av)eva mai perdũ la šperanza da vedél um moment o l-áltar a turná, al l-a viřt ke l-era-mmó da luntañ, e sũbit al ġ-a vũ kumpasjũñ, a-l ġ-e kũrũ in kũntra e-l l-a braša-sũ e-l l-a impřeni| da bařĩ⁹.

e alura-l fið l-ġ-a di: pá, a-l-zũ ke l-u fařa ġrása, e propi a mé-riři piũ da ves čamá| l-to fið. pero tí, ke ta sé tantu bũñ, kášum miña (o miña) via,¹⁰ e téñum ři kumpañ ke se¹¹ fũs vũñ di to faméř.

ma l-pa invéči l-ġ-a di| ař so servitũ| ke ġ-era li nsema: řveltu, muvévas, andé a tõi l-viřti piěřé bel e vesti-sũ l-me fið, metik-sũ n-anel e-ř škarp. e mené fõra l-vedél piěřé ġrás, e mazél, e mangém e štem aléġar. perké kũeřki l-e l-me fið ke l-era mórt e l-e risũřitá, ke l-(av)evum perdũ| e l-õm truvá| mmó.

e ř s-e metũ| šta léġar.

ma alura senti| kõsa ġ-e sũčedũ|. al fradel piěřé ġránd, kũel ke ġ-era reřtá| ka, kũel di l-eva nai fõra peř kámp a lavurá. e kũand l-era řa¹² řira ke sa ġa vedeva piũ, l-a tõi sũ per viñi ká. ma kũand ke l-era li poĥ diřtant l-a senti| kũel ġram burdél k-i (o keř) fařéva.

¹ contadino a cui si affida il governo delle vacche ecc. ² qui.

³ di quercia. ⁴ satollarsi, riempirsi di cibo (da TENSUS REW. 8651).

⁵ ed io qui. ⁶ anderò. ⁷ mi teniate. ⁸ come un. ⁹ baci.

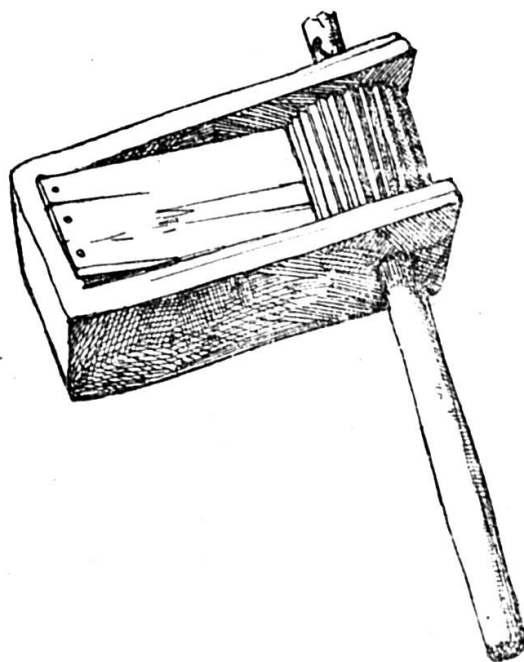
¹⁰ non cacciarmi via. ¹¹ come se fossi. ¹² era venuta (letter. era qua) la sera.

e l-a čama-ša um faméj e l-g-a čamá| kuse vureva di tüt kxel f'manéj¹. e l-faméj al g-a špiégá| kumé ke l-éra, e l-g-a di| ke g-éra turná| kxel tal so fradél, e ke l-šur padrún l-e štaj tant kun-tént ke l-a vurü| da suná e da balá.

Ke rábja ke g-e saltá|! al s-e fermatu li süj dü pè| e la miña vurü savégan da na dent in ká nka-lü. tant, kel so pá l-a duvü| viñi fōra e dik-sü tanti róp per fal na-dént.

ma lü l-g-a rišpundü: sentim um pó|, l-e tanti án, ke mi a va servisi, e u sēmpar fáj al mē duvēr e v-u maž difübidí| na vólta; e in škambi, vü a m-i maž dáj náñka uñ kavré| da šta sū m-po alégar kuž mē sóci. ma apéna ke s-e faj vedé štu bel róp d-un vošt fīō, ke l-a mangá fōra tüt al fat só inšema až pelánd², sūbit, vía, mázik-gó al vedél pūsé grás.

e-l pá l-g-a di|: sēnt al mē fīō, ti ta sē sēmpar štaj e ta štarē sēmpar kum mí, e tüt kxel ke g-u mí³ l-e tó, va bēñ? ma inñō a bišō-ñáva šta-sū alégar, perké štu to fradél-kinši l-eva mórt e l-e risüšitá|, l-évum perdü| e l-ōm truvá| mmó.

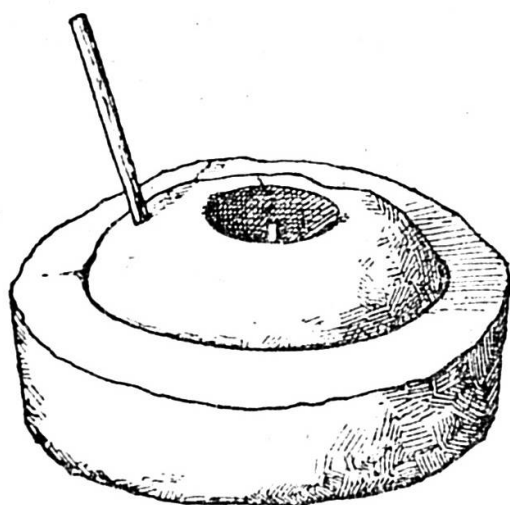

(alt. m. 0.60, largh. m. 0,40)

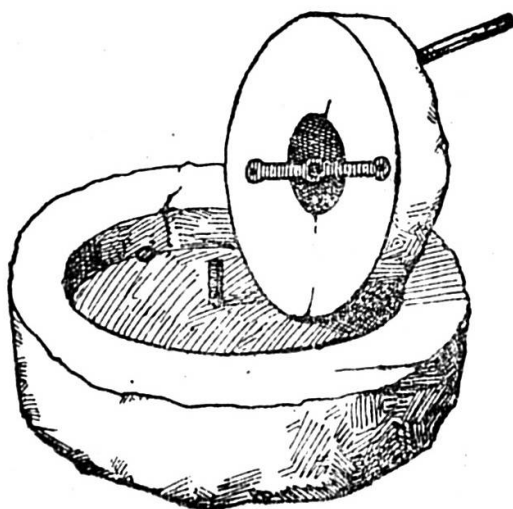
Fig. 66.⁴ — *gregré* [onomat.]: raganella che ancora si suona nel luganese durante la Settimana Santa.

¹ andare e venire, subbuglio. ² male femmine. ³ che ho io.

⁴ V. la 3ª serie in *Boll. Op. Voc.* n.º 3 (dicembre 1927).

a)

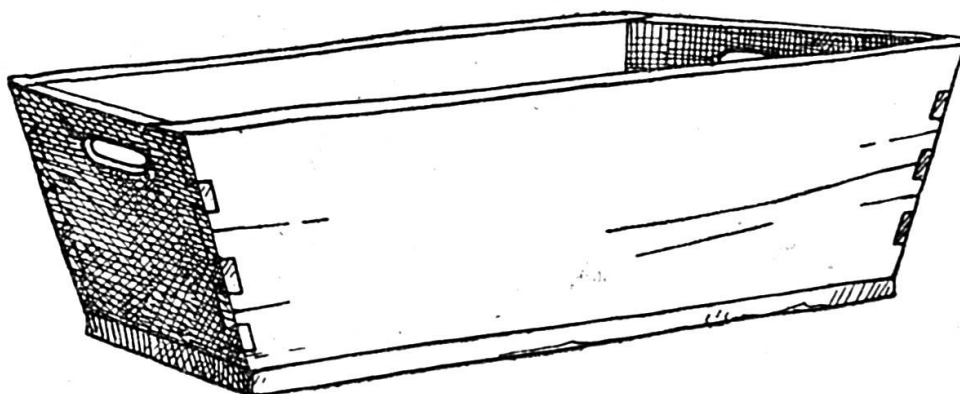

b)

Figg. 67, 68.

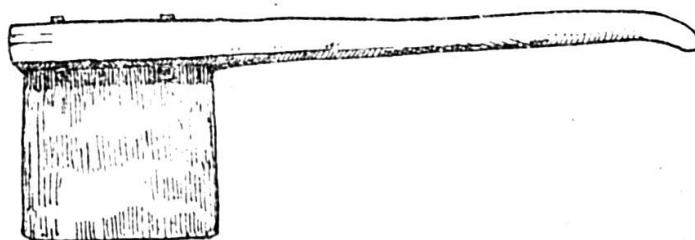
La *pila* [PILA REW. 6497], macina, tutta di pietra, che si adoperava nel luganese per ridurre il grano in farina: a) chiusa; b) aperta.

(Disegni del pittore prof. T. CARLONI di Rovio).

(alt. m. 0.45, lung. m. 1.20).

Fig. 69. — *La marna* (lugan.; REW. 5211), grande vaso di legno in cui si depositano le vinacce.

(alt. m. 0.35, lung. m. 1.10).

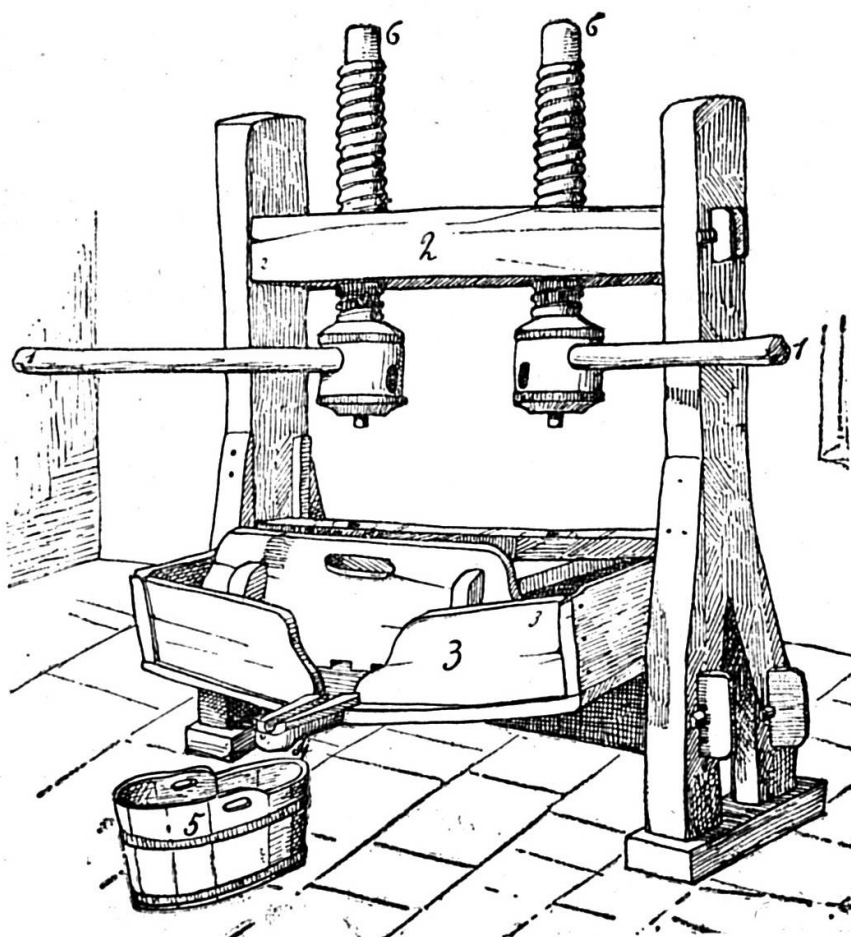
Fig. 70. — *al zügürin paj vináš* (ROVIO), la piccola scure per tagliare le vinacce.

(alt. m. 0.12, lung. m. 0.30).

Fig. 71. — *al mazō* (ROVIO), piccola mazza che si adopera per battere sul *zügürin paj vináš*.

(Disegni del pittore prof. T. CARLOMI di Rovio).

(largh. m. 1.50, alt. m. 2.50).

Fig. 72.

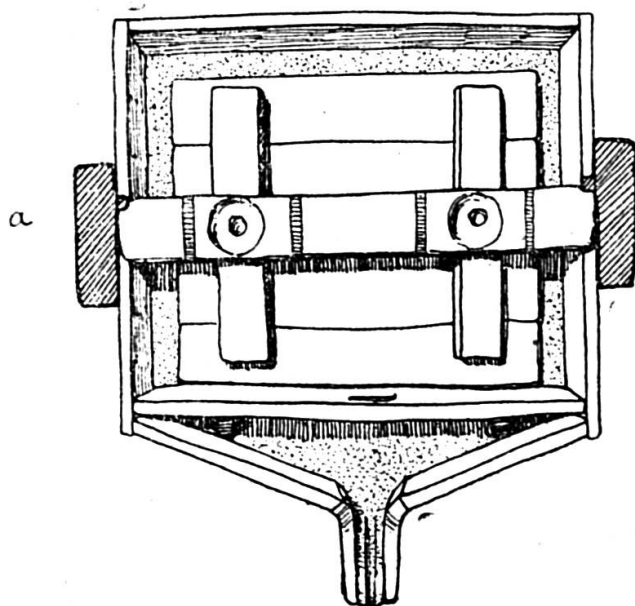
al toré dal vin (ROVIO; TÖRCÜLUM REW. 8792) torchio da vino.

1) *i štang* le stanghe. 2) *la škröga*.

3) *al kasō'n*. 4) *la bokęta*. 5) *al maštěl*. 6) *i viłt*.

(Disegni del pittore prof. T. CARLONI di ROVIO).

Parti del torchio :

(largh. m. 1.40, lung. m. 1.70).

Fig. 73.

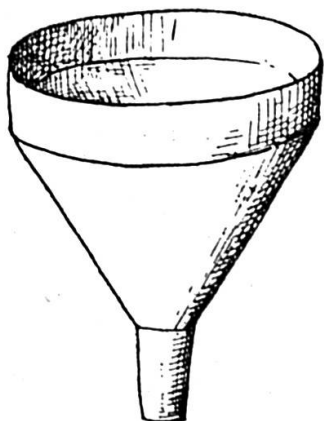
a) *al kasq'n dal toré* (ROVIO),
visto dall'alto.

(largh. 1.30, alt. 0.40)

Fig. 74.

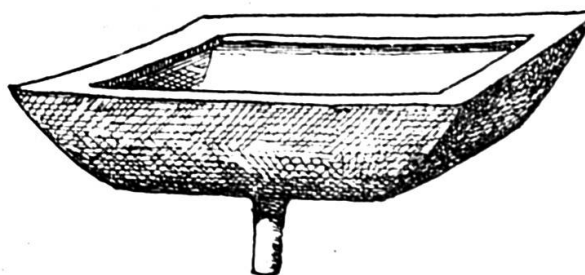
b) *l'ass dal toré* (ROVIO),
che sta dentro il 'cas-
sone'.

(largh. 0.35, alt. 0.45).

Fig. 75.

al pidrið (ROVIO),
imbuto di latta.

(largh. m. 0.50, lung. 0.40).

Fig. 76.

la pidrija (ROVIO; REW. 6597),
imbuto di legno.

(Disegni del pittore prof. T. CARLONI di ROVIO).

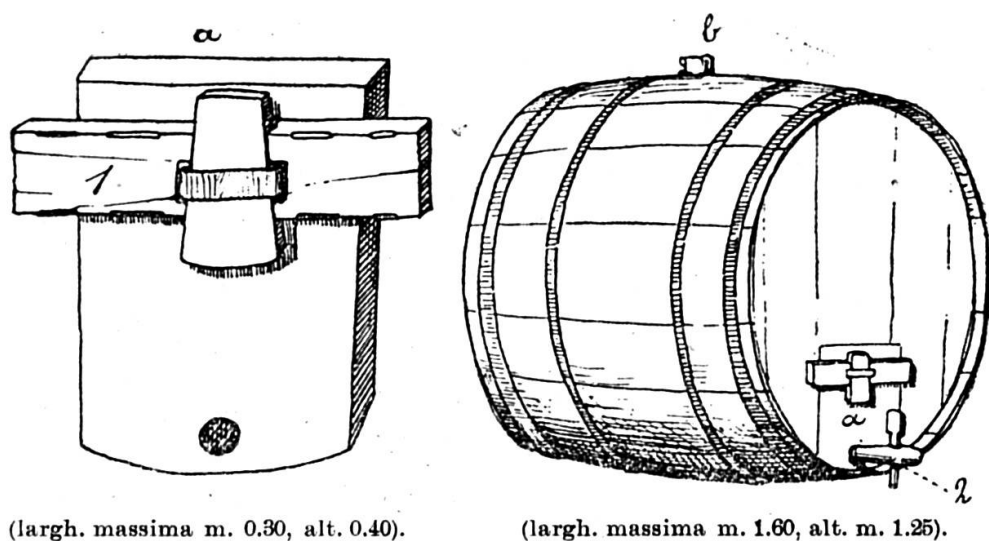
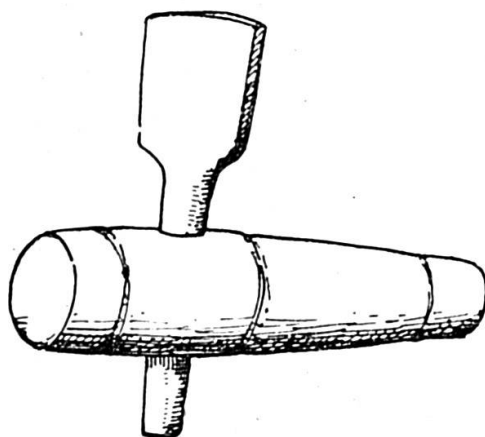

Fig. 77.

- a) *l'urcō* (ROVIO; ŪSTIÖLUM REW. 6116): 1) *la štafa* (REW. 8213).
 b) *al vasél da l'urcō*: a) *urcō*. b) *špina* (v. qua sotto).

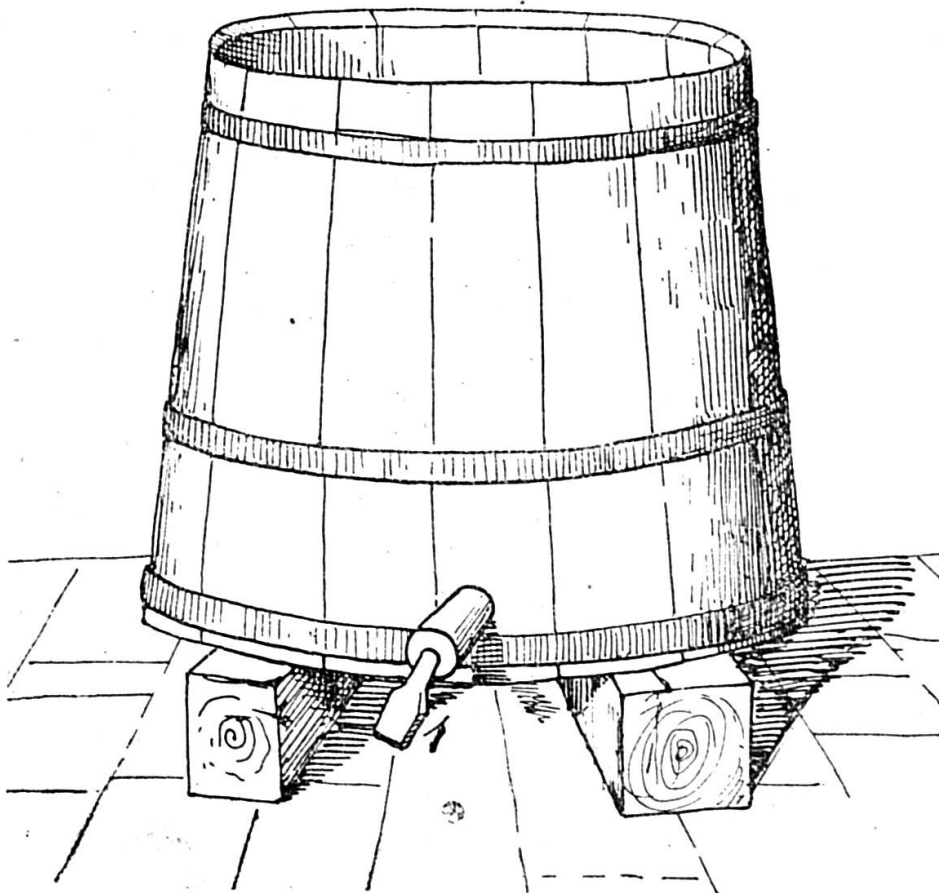

(largh. m. 0.20).

Fig. 78.

la špina (lugan., ecc.); v. qua sopra.

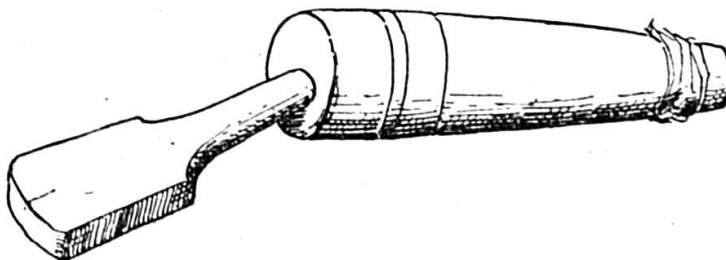
(Disegni del pittore prof. T. CARLONI di Rovio).

(alt. m. 2.00, largh. mass. m. 2.00).

Fig. 79.

la tina (lugan., ecc.; *REW.* 8741): 1) *al šping'ñ* (v. qua sotto).

(largh. m. 0.30).

Fig. 80.

al šping'ñ, grossa spina per i tini (v. qua sopra).

(Disegni del pittore prof. T. CARLONI di Rovio).